

Професійне становлення майбутнього психолога як суб'єкта діалогічного спілкування

У статті розглядаються особливості професійного становлення майбутнього психолога як суб'єкта діалогічного спілкування, розкрито поняття “культурологічно орієнтований навчальний діалог” як особливий вид діяльності, як канон соціально значимої діяльності майбутнього психолога в професійному становленні.

Ключові слова: професійне становлення майбутнього психолога, культурологічно орієнтований навчальний діалог, суб'єкт-суб'єктні взаємини в діалозі.

В статье рассматриваются особенности профессионального становления будущего психолога как субъекта диалогического общения, раскрыто понятие “культурологически ориентированный учебный диалог” как особый вид деятельности, как канон социально значимой деятельности будущего психолога в профессиональном становлении.

Ключевые слова: профессиональное становление будущего психолога, культурологически ориентированный учебный диалог, субъект-субъектные отношения в диалоге.

Постановка проблеми. Професійне становлення особистості являє собою складне та багатогранне поняття. Часто говорять про професійну культуру поведінки, професійні якості особистості. На уявлення про професійні якості впливають вік людини, стать, соціальне положення, рівень розвитку психічних якостей особистості тощо. Уявлення про професійну культуру пов'язані з об'єктивними та суб'єктивними цінностями, взаєминами в суспільстві. Погляди людини, її звички, симпатії чи антипатії, манеру говорити, думати, поводити себе певним чином все це неможливо відділити від культури, в якій формується особистість. Так, у професійній культурі виділяють матеріальний, духовний і поведінковий бік, всі ці частини утворюють єдність. Людська поведінка завжди спрямовується знаннями, нормами та правилами, переконаннями, світоглядом.

На сучасному етапі розвитку суспільства, освіти та науки в Україні чітко визначені орієнтири входження в освітній та науковий простір Європи, здійснюється модернізація освітньої діяльності в контексті Європейських вимог. По-новому необхідно осмислити проблеми

психології на сучасному етапі суспільства співробітництво, партнерство, лідерство, вміння брати на себе відповідальність, адекватно оцінювати свої можливості, здібності, якості особистості, що дозволяють стати суб'єктом діяльності, саморегуляцію поведінки, творчий підхід до справи, вміння самопізнавати і реалістично оцінювати свою особистість.

М.М. Обозов у своїх дослідженнях у поняття “психологічна культура” включає три основних компоненти: розуміти та знати себе й інших людей; адекватну самооцінку і оцінку інших людей; саморегулювання особистісних психічних станів і властивостей, саморегуляцію діяльності, регулювання відношень з іншими людьми.

До цих слів хочеться додати, що культура професійного становлення особистості майбутнього психолога повинна включати важливі якості, що характеризують особистість як суб'єкта діалогічного спілкування.

Культурологічна підготовка майбутнього психолога являє собою систему психолого-педагогічного забезпечення процесу професійного становлення фахівця, засвоєння культурологічних знань і вмінь, обумовлених гуманістичними ціннісними орієнтаціями, взаємообумовленої їх єдності, культурологічної спрямованості навчальних діалогів та підвищення культуромісткості змісту навчання у виші, домінування діалогічного спілкування як форми здійснення суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента.

У дослідженні як світоглядна та методологічна основа професійного становлення майбутнього психолога вибрана сучасна парадигма особистісного та культурологічно орієнтованого навчального діалогічного підходу до професійної підготовки психолога-фахівця.

Особистісне та культурологічно орієнтоване навчання характеризується як таке, що забезпечує розвиток особистості, підтримку її індивідуальності, повноцінне задоволення її освітніх, професійних, духовних, життєвих, культурних потреб та запитів, надає особистості вибір способів самореалізації в культурно-освітньому просторі, а однією з основних функцій цього процесу є культуростворююча, що забезпечує збереження, передачу, відтворення і розвиток культури засобами освіти.

Згідно з поглядами М.М.Бахтіна: “Культура – це продукт життєдіяльності людей, які вступають у спілкування, продукт їх гуманітарного мислення, співробітництва та взаємообміну цінностями, це праця по самозмінненню”[2, с. 89].

Культура тільки тоді буде культурою, як відмічав В.С.Біблер, а не культурністю, коли буде весь час формуватись із хаосу творчих начал, підніматись і формуватись не тільки на межі культури та до культурного, ай передкультурного буття як начала культури.

Отже, спілкування і саме діалог визначає сутність культури й не може бути отриманий узагальненням різних видів діалогу, які зустрічаються в мовній наявності. Так, В.С. Біблер відмічає, що якщо продумати вихідну ідею діалогу, яка неявно присутня на початку подібних узагальнень, то можна стверджувати, що всі ці різновиди діалогів (а саме: науковий, побутовий, моральний, монодіалог, діамонолог, полілог тощо), ніякого відношення не мають до того діалогу, що розуміється в діалозі культур чи культурі як діалогу. Так, в діалозі культур мова йде про діалогічність самої істини, про те, що розуміння іншої людини передбачає взаєморозуміння “Я-ти” як онтологічно різних особистостей, які володіють актуально чи потенційно різними культурами, логіками мислення, різними смислами істини, краси, добра, суттєвими для буття людини. Звідси випливає, що істина не монологічна, не релятивна, вона складається з суттєвих розумів, буттів, свідомості.

Культурологічне навчання повинно відповідати культурі свого часу, в процесі навчання необхідно навчати працювати з інформацією, підсилити діалогічний характер гуманітарної освіти, здійснення культурологічного підходу до освіти, про ці важливі моменти сьогодення в освіті неодноразово відмічені в дослідженнях О.Г. Асмолова, Г.О. Балла, Т.А. Російчук, В.Ф. Литовського.

Діалог сьогодні виступає як пріоритетний принцип освіти. Діалогічність освітнього процесу може бути охарактеризована особливими взаємопересічними комунікативними зв'язками, що є одночасно ієрархічно обумовленими рівнями спілкування, тобто, перебуваючи в такому діалозі систематично, збагачуєш власну особистісну культуру.

“Я – образ” культури в процесі взаємодії викладача і студента прослідковується на рівні суб'єктів та передбачає діалог образів культур. Діалог у такій ситуації стає провідним, пріоритетним і завдання викладача надати співбесіднику (студенту) можливість бути включеним у культуру через діалогічне спілкування. Так здійсниться діалогічність змісту освіти і професійного становлення через засвоєння в діалозі професійних знань, світоглядних професійних установок, формування культури мислення і спілкування.

В ситуації спілкування “студент-студент” відбувається накопичення досвіду спілкування, що передбачає реалізацію духовних цінностей, знань, умінь у колективі однокурсників. Викладач у такому разі виконує роль наставника, який створює психолого-педагогічні умови для виникнення позитивних особистісних контактів, взаємодії, розвитку комунікативних здібностей та особистісних властивостей, необхідних для

професійного становлення майбутнього фахівця.

Відсутність у особистості досвіду діалогічного спілкування з однокурсниками притуплює здатність розуміти інших людей, що важливо для професійного становлення майбутнього психолога та розвитку його психологічної культури. Так, у концепції В.М. М'ясищєва показано, що спілкування є тим процесом, в якому взаємозв'язані такі компоненти – психічне відображення учасниками спілкування один з одним, відношення їх один до одного і взаємодія один з одним. Всі ці три компоненти присутні в діалогічному спілкуванні, що розробляється сучасними вітчизняними психологами в Україні (Г.О. Балл, С.О. Копилов, С.Д. Максименко). Отже, можна сказати, що в діалогічному спілкуванні є “сплав” відображення, відношення і взаємодії, від цього залежить загальна успішність діалогу в спілкуванні, невідривним є емоційно-інтелектуальна сфера.

Діалогічне спілкування являє собою таку взаємодію людей, в якій кожний з учасників взаємодії спонукається тими чи іншими мотивами, що можуть усвідомлюватись визначенням, різних культур-творів якийсь окремий вид сперечання чи згоди може мати діалогічний сенс. Тільки ведення певної суперечки на межі діалогу культур розкриває дійсний діалогічний зміст даної суперечки чи згоди. Так, якщо діалог передбачає ідею культури, то принципіально він невичерпаний. Діалог, коли він може здійснюватись як безкінечне розверстування і формування нових смислів кожного, хто вступає в діалог, як феномена культури, образу культури, твору культури, тобто того, хто спілкується і виступає суб'єктом взаємодії в системі “суб'єкт-суб'єкт”, а не “суб'єкт-об'єкт”, як це має місце в застарілій формі навчальної взаємодії викладача і студента.

С.Л. Рубінштейн вважав, також, що спілкування є важливою діяльністю, діяльність людини специфічна по мотиву і не може бути реалізована ніякими іншими засобами, лише за допомогою спілкування, тому і розвиток психологічної культури майбутнього психолога може бути реалізований лише за допомогою діалогічно-культурологічного спілкування. Спілкування входить у діяльність як засіб дії, як розкриття особистості як суб'єкта діяльності і як суб'єкта відношень.

Спілкування може бути, як відмічав О.О.Леонтьєв, предметно-орієнтувальним, соціально-орієнтувальним і особистісно-орієнтувальним. Для нашого дослідження важливі всі три сторони спілкування, але напевне, що серед них важливішим є особистісно-орієнтоване спілкування з діалогічними формами взаємодії. В такому спілкуванні важливими є особистісні мотиви і потреби взаємодії, що пов'язані з реалізацією внутрішніх намірів в

професійному становленні та опануванні фахом. Так, неодноразово відмічали дослідники спілкування те, що дослідження спілкування, його функцій, характеристик – це розкриття особистісно-сміслової сторони, що має своїм поведінковим фасадом систему комунікацій. Суб'єкта не можна розглядати як окремого індивіда, окремо від його системи відношень, спілкування і поведіння. В цьому ми бачимо зв'язок двох ліній нашого дослідження – діалогічного спілкування і професійного становлення майбутнього психолога, оскільки діалог виявляється в процесі поведіння особистості, спілкування, комунікації, мислення.

Як показують дослідження В.А. Кан-Каліка, Б.Ф. Ломова, монологічне спілкування передбачає суб'єкт-об'єктні відносини, егоцентризм, зосередження на особистих потребах, відкрите маніпулювання партнером спілкування, копіювання поведіння, догматизм, ригідність і стереотипність прийомів впливу, суб'єктивізм та поляризацію оцінок, тобто не завжди сприяють професійному становленню особистості.

Діалогічне спілкування передбачає особистісне рівноправство, суб'єкт – суб'єктні стосунки, центрація на потребах партнера спілкування, співпраця, свобода дискусії та викладення думки в діалозі, творчість, професійний і особистісний ріст, об'єктивний контроль результатів діяльності, індивідуальний підхід, тобто сприяє професійному становленню особистості. Приймаючи і розділяючи ідеї В.С. Біблера й М.М. Бахтіна про діалогізм освіти в контексті культури, розглянемо форми діалогу, прийоми і засоби комунікації в загальному руслі культурологічної освіти в ВНЗ.

Так, С.Л. Братченко, який вивчав розвиток у студентів спрямованості на діалогічне спілкування, дає таку класифікацію діалогічного спілкування: по-перше, це спрямованість комунікативних установок особистості на рівноправність партнерів у діалоговому спілкуванні; по-друге, це спрямованість особистості на творчу діяльність, творчість у діалозі; по-третє, це необхідність досягнення взаєморозуміння в діалозі. С.Л. Братченко виділяє 6 стилів спілкування: діалогічне спілкування, альтероцентристське, конформне, індиферентне, маніпулятивне, авторитарне. В літературі ці стилі спілкування позначаються – довірливо-діалогічний стиль (ДДС), альтруїстичний стиль (АС), конформний стиль (КС), пасивно-індиферентний стиль (ПІС), рефлексивно-маніпулятивний стиль (РМС), авторитарно-монологічний стиль (АМС), конфліктний стиль спілкування (КСС).

Основні завдання дослідження полягали у вивченні психологічних особливостей впливу культурологічно орієнтованих

навчальних діалогів на процес професійного становлення майбутнього фахівця-психолога, розкритті взаємозв'язку діалогічного емоційно-інтелектуального спілкування викладачів з особистісними властивостями студентів-психологів.

Анкетування було проведено на з'ясування особливостей уявлень студентами діалогічної форми навчання, спілкування та особливостей професійного становлення майбутнього фахівця.

Анкета для студентів-майбутніх психологів включала декілька питань:

1. Як ви розумієте, що таке психологічна культура майбутнього психолога-фахівця?
2. Що на вашу думку повинна включати психологічна культура психолога-фахівця?
3. Що таке професійне становлення особистості психолога?
4. Які якості особистості необхідні для культури професійного становлення?
5. Ваше ставлення до діалогічного спілкування як форми навчання та професійного становлення?
6. Які якості особистості вам притаманні як суб'єкту діалогічного спілкування?

Аналіз результатів дослідження показав, що в студентів поверхові знання та уявлення про такі поняття, як професійне становлення особистості майбутнього психолога, про діалогічне спілкування в процесі навчання у вищій, а також "суб'єкт-суб'єктні" взаємовідносини викладача і студента. Але на основі аналізу анкет нам вдалось виявити структурні компоненти професійного становлення майбутнього психолога, які виглядають так.

Структурні компоненти професійного становлення майбутніх психологів

Рівні сформованості	Когнітивний компонент	Комунікативний компонент	Особистісний компонент
високий	Культура мислення, логіка побудови діалогу	Культура спілкування, комунікативні здібності вести діалог	Культура поведіння, тактовність, терплячість, ввічливість, розуміння партнера діалогу
середній	Недостатньо глибокі та впорядковані	Частково виражені комунікативні здібності	Ситуативні властивості
низький	Поверхові уявлення, часткові	Слабко виражені, поверхові	Відсутні, слабко виражені

Нами було виділено рівні сформованості професійного становлення майбутніх психологів за вказаними структурними компонентами.

Розподіл рівнів сформованості професійного становлення майбутніх психологів за вказаними структурними компонентами (%)

Рівень сформованості	Курси навчання				
	1 курс	2 курс	3 курс	4 курс	5 курс
Високий	0	10	20	25	35
Середній	32	30	30	35	40
Низький	68	60	50	40	25
Всього	100	100	100	100	100

Так, розподіл за рівнями сформованості професійного становлення показав, що на першому курсі відсутній високий рівень, який характеризувався культурою мислення, логікою побудови діалогу, культурою спілкування, розвитком комунікативних здібностей вести навчальний діалог, культурою поведіння, розвитком таких особистісних якостей, як розуміння партнера діалогу, адекватна самооцінка і рівень домагань. На другому курсі такий високий рівень сформованості професійного становлення було виявлено лише в 10%, на третьому курсі у 20%, на четвертому у 25% і на п'ятому курсі у 35% студентів – майбутніх психологів.

До середнього рівня сформованості професійного становлення майбутніх психологів було віднесено на першому курсі 32%, на другому 30%, на третьому курсі 30%, на четвертому 35% і на п'ятому курсі 40% майбутніх психологів, які виявили недостатньо глибокі та впорядковані властивості когнітивного компонента, частково виражені комунікативні здібності вести навчальний діалог та ситуативні, нестійкі особистісні властивості, що характеризують професійно значимі якості.

До низького рівня сформованості професійного становлення майбутніх студентів віднесено на першому курсі 68% студентів, на другому 60%, на третьому курсі 50%, на четвертому 40%, на п'ятому курсі 25% майбутніх психологів, які виявили поверхові та часткові уявлення когнітивних здібностей, культури мислення, слабко розвинені і виражені комунікативні здібності та культуру мовлення в навчальному діалозі, відсутні або слабко виражені особистісні якості, що лежать в основі професійного становлення майбутнього психолога.

Отже, результати дозволяють зробити деякі висновки:

- у студентів – майбутніх психологів недостатні рівні сформованості компонентів професійного становлення, що пов'язано з недостатнім розвитком навичок культури мислення, мовлення, поведінки, недостатнім розвитком комунікативних здібностей, що лежать в основі вмінь вести навчальний діалог, спілкуватись, виражати свою думку логічно і аргументовано, розуміти партнера діалогу;
- недостатня сформованість необхідних якостей, що входять у структуру професійного становлення, призводять до того, що навчальне спілкування і, зокрема, навчальний діалог будується за принципом “суб’єкт-об’єкт впливу”, немає рівноправних чи повноправних взаємин, що будуються в діалозі на “суб’єкт-суб’єктній” основі, недостатня у майбутніх психологів професійна зрілість, розвиток комунікативних здібностей, а також низький рівень професійної самосвідомості. Навчальний діалог на лекційних та практичних заняттях не виконує повністю свої функції і тому виявляється недостатньо ефективним.

З метою розвитку комунікативних здібностей, когнітивних та особистісних якостей і підвищення рівнів діалогічного спілкування у студентів майбутніх психологів був проведений формувальний експеримент.

Діалогічна взаємодія суб’єктів спілкування в професійному становленні майбутнього психолога будувалась на основі таких принципів:

- орієнтація викладача на активний стан особистості студента;
- інформаційну та психологічну підготовку студента до діалогу;
- діалог, що розуміється школою діалогу культур, це постійний діалог в свідомості особистості як основа розвитку творчого мислення, як діалогічно-творча сторона культури професійного становлення особистості майбутнього психолога;
- творчий характер спілкування, свобода від стереотипів;
- суб’єкт-суб’єктні відносини.

В процесі формуючого експерименту використовувався цикл навчальних та тренінгових занять: діалогічні навчальні заняття з обговоренням психологічних теоретичних проблем, дискусій, полеміки, діалогічні заняття поза навчальною діяльністю, діалогічні дискусії по обговоренню проблем культури мовлення, спілкування, поводження, ділові ігри з діалогічним обговоренням у командах психологічних проблем, психологічні КВК з діало-

гічним обговоренням виконання психологічних завдань, виконання завдань на мислительну і мовленнєву кмітливість, поглиблення психологічних, професійних знань, вмінь, навичок, комунікативної активності.

В умовах культурологічних навчальних діалогів у професійному становленні майбутніх психологів визначались деякі моменти:

- формування комунікативних вмінь, когнітивних та особистісних якостей аргументувати свою думку, мовленнєві висловлювання, вести діалог;
- пошук логіки діалогу, аргументів, доводів, продумування плану і ходу вирішення психологічної задачі, проблеми, вміння висловити свою соціальну та особистісну позицію;
- здійснення внутрішньої психологічної та інформаційної підготовки до діалогу, розвиток внутрішнього та зовнішнього мовлення, мислення, пошук доказів, аргументації;
- розвиток комунікативних здібностей, розуміння партнера спілкування, повага до нього, вміння до самоконтролю в процесі діалогу, спілкування, саморегуляція, самопізнання, самовдосконалення через пізнання точки зору іншої людини;
- оволодіння психологічною інформацією та знаннями, віднаходження альтернативних варіантів вирішення психологічної проблеми, становлення особистості майбутнього психолога як фахівця.

Як відмічав В.С. Біблер, психічний розвиток особистості повинен здійснюватись у системі "...свідомість, мислення, самосвідомість, оскільки феномен свідомості є феноменом особистісно людського предметного, цілеспрямованого діяльнісного спілкування".

У процесі культурологічних досліджень і на основі узагальнень результатів експерименту свідомість та самосвідомість стають доміантою духовного життя особистості, формування культурологічних інтенцій, становлення вихідних визначень субекта діалогічного спілкування, взаємозбагачення свідомості в діалозі.

Аналіз результатів показав, що припущення про дівість й ефективність впливу групових діалогів і дискусій виявилось позитивним по всіх показниках, що характеризували культуру професійного становлення майбутнього психолога та становлення його як субекта діалогічного спілкування. Аналіз результатів показав підвищення рівнів комунікативної активності від 3,5 одиниць до 7,5 одиниць від першого до п'ятого курсу, підвищення

інтенсивності діалогу від 2,0 одиниць до 8,0 на п'ятому курсі, а також збільшення кількості мовленнєвих висловлень у діалозі з 2,5 одиниць до 16,0 одиниць, зменшення кількості пасивних учасників діалогу і повну їх відсутність на третьому, четвертому, п'ятому курсах.

На питання, що вам дає діалогічне спілкування на занятті, студенти відповіли:

- ми вперше почали задумуватись про те, що є проблеми психології, які ми можемо самостійно аналізувати, а не повторювати те, що викладено в підручнику;
- якщо раніше деякі психологічні концепції критикувались і розглядались з боку негативного їх аналізу, то зараз ми можемо висловити свої думки щодо різних теорій психологів, особливо зарубіжних, і віднайти в них “раціональне” зерно;
- в діалозі ми висловлюємо свою думку, своє бачення проблеми і не боїмось, що нам за це викладач знизить оцінку тому, що він сам спонукає нас висловлювати свої думки, навіть іноді парадоксальні;
- стало цікавіше навчатись, тому що раніше ми тільки переказували зміст лекції чи підручника, не могли висловити свої думки;
- здається, що діалог з викладачем й однокурсниками існував і раніше, але це був діалог з використанням завчених фраз, теорій, а свої думки майже не було;
- проведення діалогу як діалогу культур, поглядів вимагає від нас значно більшої підготовки, накопичення знань, інформації, багатьох навичок спілкування, комунікативних вмій, але це дуже цікаво, це нас розвиває як фахівців, як суб'єкт діалогічного спілкування, розвиває вміння відстоювати свою соціальну позицію як психолога, особистості, професіонала;
- діалог допоміг мені стати суб'єктом спілкування зі своїми думками, своєю особистісною позицією, і я вважаю, що це кращий спосіб підготовки фахівців-психологів;
- можна сказати, що діалог на занятті, в процесі спілкування – це вираження себе в світі людських стосунків, осягнення світу відносин;
- діалог – це саморозуміння себе та інших;
- я вважаю, що діалог – це спілкування внутрішніх думок, мого досвіду життєвого і наукових знань.

Висновки. У процесі дослідження здійснювалась реалізація особистісно-орієнтованого підходу, який забезпечував “суб’єкт-

суб'єктні" відносини в навчальному діалозі, розвиток особистісно значимих для професійного становлення властивостей і якостей.

Поняття культурологічно орієнтований навчальний діалог у дослідженні розглядається як особливий вид діяльності майбутнього психолога в професійному становленні, як сумісна праця в діалогічному спілкуванні викладача і студента, як наявні суспільні зв'язки – ось вихідна установка в осмисленні можливостей перетворити ідею діалогу культур в руслі предметів викладання у виші, проектування процесу освіти та засвоєння психологічних предметів, а тим самим освоєння діалогічно одночасних культур в іманентний, внутрішній процес професійного становлення майбутнього психолога-фахівця, що відповідає ідеї діалогу культур, дати сучасні знання як моменти цільної сучасної культури.

Професійне становлення майбутнього психолога розглядається як складна система, структура, що включає найважливіші компоненти – когнітивно-інтелектуальний, комунікативний, особистісний, які знаходяться у взаємозв'язку з буттям особистості на даному життєвому відрізку, який охоплює навчання у виші й передбачає “перехід від доміанти розуму, що пізнає, до доміанти розуму діалогічного” (В.С. Біблер). А це можливо тоді, коли розуміння буде представлено як діалогічне спілкування, як суб'єкт-суб'єктні відносини. Сутність діалогічного підходу, на який ми опираємося в своєму дослідженні, – це зміна змісту ідеї підготовки майбутнього психолога-фахівця в контексті ідеї культурологічно орієнтованого навчального діалогу, тобто перехід до людини не тільки освіченої, але й людини культури, що володіє культурою мислення, мовлення, спілкування, культурою емоційно-поведінкового напрямку, оскільки засвоєння знань не є тотожне розвитку культури мислення, мовлення, спілкування, емоцій, поведіння.

Список використаних джерел

1. Асмолов А.Г. Психология личности. – М., 1984.
2. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М., 1986.
3. Балл Г.О., Волинець С.О., Копилов С.О. Диалого-культурологичний підхід як напрям гуманізації освіти // Психологія – школі: Зб. матеріалів II Міжрегіонального науково-практ. семінару. – Рівне, 1997.
4. Балл Г.О. Орієнтири сучасного гуманізму (в сучасній, освітній, психологічній сферах). – Житомир, 2008.
5. Библер В.С. На гранях логики культуры. – М., 1987.

6. Братченко С.Л. Развитие у студентов направленности на диалоговое общение. – Л., 1987.
7. Кан-Калик В.А. Основы профессионального общения. – Грозный, 1979.
8. Леонтьев А.А. Внутренняя речь и процесс грамматического порождения речевого высказывания // Вопросы порождения речи и обучения языку. – М.: МГУ, 1977.
9. Литовский В.Ф., Курганов С.Ю. Учебный диалог как форма обучения // Психология. – К., 1983. – Вып. 22.
10. Ломов Б.Ф. Общение и социальная регуляция поведения // Психологические проблемы социальной регуляции поведения. – М., 1976.
11. Максименко С.Д. Загальне поняття про особистість та її структуру // Особистість в психологічних дослідженнях. Тексти. – Ніжин, 2005.
12. Мясищев В.Н. О взаимосвязи общения, отношения, отражения как проблеме общей, социальной психологии. – Л.: Пед., 1970.
13. Обозов Н.Н. Психологическая культура взаимных отношений. – Л., 1981.
14. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М., 1985.

The article deals with the peculiarities of the professional becoming of an intending psychologist as a subject of dialogical communication and with the notion “culture oriented educational dialogue” as a special kind of activities, as the climax of socially significant activities of an intending psychologist in his/her professional becoming.

Key words: professional becoming of an intending psychologist, culture oriented study dialogue, subject, relationship of the subjects in a dialogue.

Отримано: 18.12.2009